

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ІМЕНІ Д. С. ЗАДОРА»
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Циклова комісія «Теорія музики»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник директора

з навчально-виховної роботи

 Гірник М.Ю.

27 серпня 2025

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ОСНОВИ ДИРИГУВАННЯ

галузь знань

02 Культура і мистецтво

спеціальність

025 Музичне мистецтво

освітньо-професійний ступінь

Фаховий молодший бакалавр

освітньо-професійна програма

Музичне мистецтво

Ужгород – 2025

Розробник: Гірник Марина Юріївна, викладач-методист

Програму навчальної дисципліни «Основи диригування» обговорено та схвалено на засіданні циклової комісії «Теорія музики», протокол № 1 від 27 серпня 2025 року

Голова циклової комісії Стинич Н.І.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни
	денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Курс:
	2
	Семестр
	3,4
Загальна кількість годин – 90	Індивідуальні заняття – 36 год.
	Самостійна робота – 54 год.
	Форма підсумкового контролю: залік – 4 семестр

Статус дисципліни: обов'язкова

Мова навчання: українська

МЕТА ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Основи диригування» є виховання музичної культури особистості, здатної до диригентської діяльності через формування системи дій, які становлять основу процесу диригентського виконавства: сприймання музичного твору та створення власного задуму, переклад задуму на мову диригентських жестів та міміки з метою керування колективним виконанням.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи диригування» є: формування культури сприймання музичного твору: досягнення авторського задуму, його усвідомлення, переживання; формування вербальних і невербальних засобів вираження задумів музичного твору і його цілісності; розвиток ерудиції студентів у сфері диригентської культури.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- особливості постави диригента
- складові елементи диригентського апарату
- основні схеми диригування
- прийоми диригування у характері звуковедення *legato* легато, *non legato*, *staccato*;
- специфіку диригування у різноманітних динамічних і темпових показниках;
- функції правої і лівої рук;
- прийоми показу вступу з різних долей такту;
- особливості показу фермати (здійманої та нездійманої) в диригуванні;
- засоби диригентської техніки, які передають особливості ритмічного малюнку, динаміку, штрихи;
- диригентську термінологію;
- видатних диригентів минулого та сучасності;
- будову диригентського жесту;
- теоретичний матеріал відповідно до переліку навчальних тем (завдання дисципліни, основні етапи історії диригентського мистецтва, постановка диригентського апарату, основні питання специфіки диригентської роботи тощо);

вміти:

- диригувати 2,3,4,5,6-и дольні розміри;
- володіти прийомами диригентської техніки;
- використовувати набуті в процесі навчання знання з основ диригування в своїй практичній роботі;
- використовуючи набуті знання (в т.ч. музично-теоретичні), грамотно прочитати нотний текст музичного твору;
- визначати і використовувати відповідні технічні засоби диригентської мануальної техніки в процесі роботи над музичним твором;
- володіючи основами диригентської мануальної техніки, передавати образний зміст музичного твору;
- показувати початок і закінчення диригентського виконання;

- показувати вступи з різних долей такту;
- реалізовувати функції правої і лівої руки в диригуванні;
- показувати фермату (здійману та нездійману) в диригуванні;
- диригувати синкопи;
- читати нескладні партитури а capella;
- проявляти творчу ініціативу в інтерпретації музичного образу.

ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Попередньо здобуті знання мистецького спрямування.

ПЕРЕЛІК ЗАГАЛЬНИХ (ЗК) І СПЕЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ (СК) ВИПУСКНИКА

(відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахового молодшого бакалавра):

- ЗК 3** Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК 5** Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.
- ЗК 6** Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК 8** Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях
- СК 5** Здатність демонструвати професійні навички та уміння в музично-теоретичній/виконавській/педагогічній/організаційно-творчій діяльності.
- СК 8** Здатність оперувати професійною термінологією.
- СК 11** Здатність відслідковувати і оцінювати власний прогрес та досягнення у професійній сфері, проявляти критичну самосвідомість.
- СК 14** Здатність до професійної самореалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ

Вивчення навчальної дисципліни передбачає досягнення наступних результатів:

- РН 6** Визначати зміст, форму, жанрово-стильові особливості музичного твору як на слух, так і при вивченні нотного тексту.
- РН 13** Використовувати професійну термінологію під час виконання творчих та навчальних завдань.
- РН 15** Позитивно сприймати конструктивні критичні зауваження фахівців щодо своїх навчальних та творчих результатів і використовувати їх для власного професійного розвитку.

РОЗПОДІЛ ЗАГАЛЬНОГО ОБСЯГУ ГОДИН МІЖ ВИДАМИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЮ РОБОТОЮ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ, ПОСЛІДОВНІСТЬ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

Зміст програми навчальної дисципліни

II курс

III семестр

Тема 1. Історія виникнення та розвитку диригування.

Загальні питання диригентського мистецтва

Загальне поняття необхідності диригування й диригента. Історичні умови виникнення диригування, період виникнення колективного музикування. Визначення необхідних знань і практичних навичок для опанування диригентського мистецтва. Особливості навчання диригента.

Диригент, як виконавець, специфіка; поліфонічність диригентської діяльності (диригент – інтерпретатор, вихователь, педагог, актор, режисер тощо). Музичні здібності, емоційно – вольові якості. Визначення необхідного рівня музичної підготовки, необхідні для діяльності диригента.

Тема 2. Постановка диригентського апарату.

Будова диригентського апарату

Диригентський апарат (корпус, обличчя, руки, очі, міміка, артикуляція) і його можливості. Основна постава диригента (положення корпусу, ніг, рук, голови, плечей, передпліччя, кисті). Роль міміки в диригуванні. Будова руки (плечовий суглоб, плече, ліктьовий суглоб, передпліччя, променевий суглоб, зап'ястя, фаланги пальців). Поняття про диригентські позиції рук та їх роль в техніці диригування. Вправи для усунення напруження рук та корпусу. Вправи для звільнення, довільного розслаблення та розвитку диригентського апарату (рук, плеча, ліктя, передпліччя).

Тема 3. Ауфакт. Функції ауфтакту

Ауфакт (від нім. Auftakt – передтакт) – як рух руки або рук для здійснення появи звуку – замах. Різновиди ауфтакту, його значення в процесі диригування. Ауфакт. Функції ауфтакту.

Тема 4. Диригентський жест

Структура диригентського жесту, замах та його напрям, показ замахів на різні долі. Елементи диригентського замаху (диригентської долі): «замах», «стремління», «точка», «відбиття».

Тема 5. Вступ і зняття звучання

Три елементи початку диригентського виконання («увага», «дихання», «вступ»). Прийоми закінчення звучання (підготовка до закінчення і «зняття»).

Тема 6. Метр.

Схема та малюнок диригентської сітки. Відображення характеру долей такту в диригентських схемах: відповідність активних і пасивних рухів сильним і слабким долям такту.

Тема 7. Ритм.

Початкове розмежування функцій рук (показ витриманих долей однією рукою і руху - іншою). Прийоми передачі різних ритмічних рисунків з різним чергуванням восьмих, четвертих та половинних тривалостей.

Тема 8. Вивчення диригентської схеми дводольного розміру

Вертикальні жести. Диригування дводольного розміру. Елементи розмежування рук, вправи на незалежність рук.

Тема 9. Вивчення диригентської схеми тридольного розміру

Вертикальні і горизонтальні жести. Диригування тридольного розміру. Елементи розмежування рук, вправи на незалежність рук.

II курс

IV семестр

Тема 10. Вивчення схеми диригування творів на 4/4

Вертикальні і горизонтальні жести, диригування чотиридольного розміру, елементи розмежування рук, вправи на незалежність рук.

Тема 11. Вступ і зняття на різні долі такту

Вправи на показ вступу і зняття на різні долі такту.

Тема 12. Тактування і його відмінність від диригування

Тактування і диригування. Складові диригентського мистецтва.

Тема 13. Функції рук; типи рухів рук;

елементи диригентського жесту; тактування

Вправи на незалежність рук у дво-, три, чотиридольних розмірах. Функції правої і лівої рук диригента, застосування у творах.

Тема 14. Зв'язок диригентського жесту з темпом, динамікою, характером музичного твору

Диригування в помірному і помірно швидкому темпах. Прийоми передачі динаміки. Прийоми передачі динаміки *piano*, *forte* (амплітуда жесту, сила, позиція, план, діапазон рухів, форма кисті). Диригування в нюансах *mp*, *mf*. Прийоми передачі поступового *crescendo* і *diminuendo* (поступова зміна амплітуди жесту, сили, діапазону рук). Доцільність використання одного із засобів чи їх сукупності при показі зміни динаміки.

Тема 15. Поняття хорової партитури.

Поняття хорової партитури, види хорових партитур, особливості запису хорових партитур.

Тема 16. Показ динаміки

Амплітуда жесту в залежності від динаміки, рухомі і нерухомі динамічні відтінки. Прийоми передачі постійної сили звучності, посиленні і послабленні гучності, (зміна амплітуди жесту, сили, позиції, ступеня акцентування «крапок»), різка зміна динамічних градацій.

Тема 17. Будова фрази. Штрихи

Прийоми передачі фразування диригентськими жестами (кульмінація та її підготовка); в залежності від тексту – смислові слова та метро ритму – сильні, слабкі долі відповідно активними чи пасивними рухами. Закономірності передачі штрихів.

Тема 18. Поняття про будову музичного твору

Поняття про будову музичного твору. Кульмінація (часткова і загальна, динамічна і смислова).

Тема 19. Диригування фермат

Визначення «Фермата», види фермат у диригуванні, способи диригування фермат. Фермата на звукові, паузі, тактовій рисці. Різні форми переходу від фермати до продовження звучання.

Тема 20. Диригування 5/4

Вивчення схеми диригування на 5/4. Визначення сильної, відносно сильної долей.

Тема 21. Диригування 6/4

Вивчення схеми диригування на 6/4. Визначення сильної, відносно сильної долей.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем	Кількість годин				
	усього	у тому числі			
		лекції	Практ.	індивід.	самостійна робота
1	2	3	4	5	6
III семестр					
Тема 1. Історія виникнення та розвитку диригування. Загальні питання диригентського мистецтва	4	-	-	1	3
Тема 2. Постановка диригентського апарату. Будова диригентського апарату	9	-	-	4	5
Тема 3. Ауфакт. Функції ауфтакту	6	-	-	3	3
Тема 4. Диригентський жест	3	-	-	1	2
Тема 5. Вступ і зняття звучання	3	-	-	1	2
Тема 6. Метр	3	-	-	1	2
Тема 7. Ритм	3	-	-	1	2
Тема 8. Вивчення диригентської схеми дводольного розміру	6	-	-	1	5
Тема 9. Вивчення диригентської схеми тридольного розміру	7	-	-	2	5
Підсумкове заняття	1	-	-	1	-
Разом:	45	-	-	16	29
IV семестр					
Тема 10. Вивчення схеми тактування чотиридольного розміру, диригування творів на 4/4	8	-	-	3	5
Тема 11. Вступ і зняття на різні доли такту	4	-	-	2	2
Тема 12. Тактування і його відмінність від диригування	3	-	-	2	1

Тема 13. Функції рук; типи рухів рук; елементи диригентського жесту; тактування	3	-	-	2	1
Тема 14. Зв'язок диригентського жесту з темпом, динамікою, характером музичного твору	3	-	-	2	1
Тема 15. Поняття хорової партитури	3	-	-	1	2
Тема 16. Показ динаміки	4	-	-	2	2
Тема 17. Будова фрази. Штрихи	3	-	-	1	2
Тема 18. Поняття про будову музичного твору	2	-	-	1	1
Тема 19. Диригування фермат	3	-	-	1	2
Тема 20. Диригування 5/4	4	-	-	1	3
Тема 21. Диригування 6/4	4	-	-	1	3
Залік	1	-		1	-
Разом:	45	-	-	20	25
Всього годин:	90	-		36	54

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
II курс, III семестр		
1	Історія виникнення та розвитку диригування. Загальні питання диригентського мистецтва	3
2	Постановка диригентського апарату. Будова диригентського апарату	5
3	Ауфакт. Функції ауфтакту	3
4	Диригентський жест	2
5	Вступ і зняття звучання	2
6	Метр	2
7	Ритм	2
8	Вивчення диригентської схеми двохдольного розміру	5
9	Вивчення диригентської схеми трьохдольного розміру	5
	Разом:	29
II курс, IV семестр		
10	Вивчення схеми тактування чотиридольного такту, диригування творів на 4/4	5
11	Вступ і зняття на різні долі такту	2
12	Тактування і його відмінність від диригування	1
13	Функції рук; типи рухів рук; елементи диригентського жесту; тактування	1
14	Зв'язок диригентського жесту з темпом, динамікою, характером музичного твору	1
15	Поняття хорової партитури	2
16	Показ динаміки	2
17	Будова фрази. Штрихи	2
18	Поняття про будову музичного твору	1
19	Диригування фермат	2
20	Диригування 5/4	3
21	Диригування 6/4	3
	Разом	25
	Всього годин:	54

ФОРМИ ТА ЗАСОБИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Результати навчання здобувача освіти, що відображають досягнутий ним рівень компетентностей відносно очікуваних, ідентифікують і вимірюють у процесі контрольних заходів за допомогою критеріїв.

Оцінювання здобувачів освіти охоплює низку практичних контрольних процедур, які використовують відповідно до компетентнісних характеристик (знання, вміння/навички, комунікація, відповідальність і автономія) результатів навчання, досягнення яких контролюється.

Вимірювання рівня досягнення результатів навчання здійснюється за критеріями оцінювання.

Оцінювання результатів навчання здобувачів освіти проводиться під час проведення поточного і підсумкового контролю.

Поточний контроль проводиться на індивідуальних заняттях у вигляді усного опитування, показу практичних завдань, диригування творами і має на меті перевірку рівня засвоєння здобувачем освіти освітнього компонента.

Підсумковий контроль проводиться відповідно до навчального плану у формі заліку (IV семестр) в терміни, встановлені графіком освітнього процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеному програмою навчальної дисципліни. На заліку студент повинен:

- продиригувати 2 твори, різні за характером на різні розміри та види диригентської техніки;
- виконати на фортепіано хорову партитуру з нот;
- відповісти на питання, пов'язані зі змістом творів, технічними прийомами диригування;
- вміти диригувати 2, 3, 4, 5, 6-ти дольні розміри;
- знати, якими засобами диригентської техніки передаються особливості ритмічного малюнку, динаміка, штрихи;
- відповісти на теоретичні питання курсу та питання вивчені самостійно, наприклад:

коротка історія виникнення мистецтва диригування;

правильна постановка диригентського апарату;

будова диригентського апарату;

ауфтакт, види ауфтакту;

структура диригентського апарату;

етапи показу вступу і зняття звучання;

функції правої і лівої рук;

штрихи в диригуванні;

засоби показу динаміки;

види фермат у диригуванні тощо.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Оцінювання результатів поточного та підсумкового контролю здійснюється за національною (чотирибальною) шкалою:

«відмінно» – теоретичний зміст курсу «Основи диригування» засвоєно повністю, необхідні практичні навички роботи сформовані, студент переконливо демонструє виразне диригування, вільне володіння технікою диригування, вичерпно відповідає на теоретичні питання, розуміє зміст, форму, жанрово-стильові особливості музичних творів, вільно володіє професійною термінологією та використовує її під час виконання диригентських завдань, демонструє здатність до вдосконалення диригентської майстерності. Самостійну роботу виконано в повному обсязі;

«добре» – теоретичний зміст курсу «Основи диригування» засвоєно повністю, деякі практичні навички сформовані недостатньо, допущені незначні неточності в диригуванні, які суттєво не впливають на рівень музично-образного розкриття змісту та техніки диригування музичних творів, відповіді на теоретичні питання не повні, студент допускає деякі неточності у визначенні змісту, форми, жанрово-стилістичних особливостей музичних творів, використовує професійну термінологію, приймає та враховує зауваження. Самостійну роботу виконано в повному обсязі.

«задовільно» – теоретичний зміст курсу «Основи диригування» засвоєний частково, необхідні практичні навички в основному сформовані, мають місце помилки при диригуванні схеми, слабка технічна підготовка студента, штрихові та ритмічні недоліки, мають місце неточності у відповідях на питання, студент частково орієнтується у змісті та формі, жанрово-стилістичних особливостях музичних творів, професійну термінологію використовує обмежено, з помилками, на зауваження реагує частково або формально. Самостійну роботу виконано частково.

«незадовільно» – теоретичний зміст курсу «Основи диригування» засвоєно частково, деякі практичні навички не сформовані, погане знання нотного тексту музичних творів, значні недоліки в технічній підготовці. Студент не може визначити зміст, форму, жанрово-стилістичні особливості музичних творів, не володіє професійною термінологією, не реагує на зауваження. Самостійну роботу не виконано.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

Кириленко Я. О. Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки: навчальний посібник – Київ, 2020

Колесса М. Основи техніки диригування. – К.: Музична Україна, 1973.

Леонтович М. Хорові твори (упоряд. Валентина Кузик) – К.:Музична Україна, 2019

Разумний І. Посібник з диригування. - К. : Музична Україна, 1968

Стукаленко З.М. Основи оркестрового диригування. Навчально-методичний посібник – Кропивницький, 2017

Хорове мистецтво України та його подвижники (матеріали У Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Дрогобич, 20-21 жовтня 2016 року).

Хорове мистецтво України та його подвижники (матеріали У Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Дрогобич, 19-20 жовтня 2017 року).

Хорове мистецтво України та його подвижники (матеріали У Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Дрогобич, 19 жовтня 2018 року).

Перелік музичних творів, рекомендованих для ознайомлення та вивчення
Артемівський А. Обробка української народної пісні «Ой кряче, кряче та чорненький ворон»

Баторі Б. Менует

Бах Й.С. Арія Менует (з нотного зошита Анни Марії Магдалини Бах).

Бах Й. С. Сарабанда

Бургмюллер Н. «Невинність»

Беренс Е. Етюд

Бетховен Л. Соната

Бетховен Л. «Німецький танець»

Вериківський М. Обробка української народної пісні «Котику сіренький»

Верьовка Г. «Не щибече соловейо»

Гендель Г. «Сарабанда»

Геворкян Ю. «Образили»

Горова Л. «Пісня наша дзвенить»

Гріг :Е. «Вальс»

Дремлюга М. «Лірична пісня»

Дремлюга М. «Вербовая дощечка»

Завалішина М. «Кульбаба»

Задор Є. «Верховино, світку ти наш»

Калачевський М. Романс

Козак Є. Обробка української народної пісні «Наша Анничка»

Колесса Ф. Обробка української народної пісні «Ой зацвіли фіялоньки»

Колесса Ф. «Осінь»

Кореллі А. «Сарабанда»

Крижанівський Б Обробка української народної пісні «Пісня про Олексу

Довбуша»
Кос-Анатольський «Журавлик»
Козак Є. Обробка української народної пісні «Юж мелем»
Кириліна І. «Пісенька»
Леонтович М. Обробка української народної пісні «Тиха вода»
Леонтович М. Обробка української народної пісні «Грицю, Грицю, до роботи»
Леонтович М. Обробка української народної пісні «Їхав козак на війноньку»
Леонтович М. Обробка української народної пісні «Ішов козак без ліс»
Леонтович М. Обробка української народної пісні «Ой ходить Семенко»
Леонтович М. Обробка української народної пісні «Над річкою бережком»
Леонтович М. Обробка української народної пісні «Пливе човен»
Леонтович М. Обробка української народної пісні «Щедрик»
Любарський М. «Пісня»
Мендельсон Ф. «Пісня без слів»
Моцарт Л. «Менует»
Моцарт В. А. «Літній вечір»
Невідомий автор «Фіалка»
Огінський М. Полонез
Лученок І. «Над Неманами стоять Дуби»
Равель М. «Болеро»
Ревуцький Л. «Засвітали козаченьки»
Россіні Дж. «Хор тірольців»
Рожавська Ю «Сонечко»
Сігмейстер Е. «Сонячний ранок»
Філіп І. «Колискова»
Хачатурян А. «Андантіно»
Хачатурян А. «Музична картинка»
Шуман Р. «Веселий селянин»
Шуман Р. «Марш»
Шуман Р., «Маленький романс»
Шуман Р. «Веселий селянин»
Шуман Р. «Марш»
Шуман Р. «Маленький романс»
Щуровський Ю. «Баркарола»
Щуровський Ю. «Прелюд»
Юцевич Є «Полинула чечіточка»

Інформаційні ресурси

Бібліотека, аудіо та відео-записи диригентів

<https://www.youtube.com/watch?v=VIsZkyVaJE>

<https://www.youtube.com/watch?v=pNmUIy4bPrk>

https://www.youtube.com/watch?v=PL3_jyV62FA

<https://www.youtube.com/watch?v=5k0f55fpH0Y>

<https://www.youtube.com/watch?v=X4M68N7x6WQ>

<https://www.youtube.com/watch?v=h0OK-6iPIFs>

<https://www.youtube.com/watch?v=Y4YKjFKdzfo>

<https://www.youtube.com/watch?v=odMGLYo8MCU>

<https://www.youtube.com/watch?v=HJ637pmbKZo>

<https://www.youtube.com/watch?v=JQ6UMFCq1Wk>

https://www.youtube.com/watch?v=A_uCesuSD3U

<https://www.youtube.com/watch?v=NKWFCIe4ILE>

<https://www.youtube.com/watch?v=yIe5-TY2k6U>

<https://www.youtube.com/watch?v=Hu3slk3YsdY>

<https://www.youtube.com/watch?v=YhwFyov6fKc>

<https://www.youtube.com/watch?v=F3SY2qSUIfo>

<https://www.youtube.com/watch?v=zt-xRHuNuJU>

<https://www.youtube.com/watch?v=Y6eB1D487WU>

<https://www.youtube.com/watch?v=EbezGqdBaJA>